
CONSIDERAȚII ASUPRA CAUZEI ACTULUI JURIDIC CIVIL ÎN REGLEMENTAREA ACTUALĂ

**Av. Bosneanu Iulia Alexandra
Baroul Dolj**

§1. Introducere

Actul juridic este manifestarea de voință a părților făcută cu intenția de a produce efecte juridice. Această intenție este prefigurarea mentală a scopului urmărit a fi atins prin efectele actului juridic încheiat. Cauza este imaginarea *ab initio* a efectelor ce se vor produce prin încheierea actului și care vor duce la satisfacerea unor nevoi subiective, determinând părțile să se oblige juridic.

Cauza este, așadar, scopul urmărit de părți în momentul încheierii actului, este ceea ce face părțile să-și exteriorizeze voința, adică ceea ce le determină pe acestea să-și dea consimțământul și astfel să se lege juridic prin crearea de raporturi juridice obligatorii.

Este prin urmare imposibil ca o persoană să se angajeze juridic fără a urmări un scop anume, fără a avea o cauză impulsivă și determinantă, acesta fiind motivul pentru care cauza trebuie privită ca o condiție de fond esențială și de valabilitate a actului juridic civil, care alături de consimțământ este un element al voinței juridice.

Subiectul este unul actual ținând seama de disputele perpetue existente în doctrină asupra structurii și utilității noțiunii de cauză. De-a lungul timpului nu a existat o părere unitară în ceea ce privește structura și chiar utilitatea ei. S-au căutat răspunsuri cu privire la caracterul obiectiv sau subiectiv al cauzei, caracter în funcție de care trebuie cercetată valabilitatea acesteia. Conceptul de cauză a evoluat de la o teorie obiectivă, clasică la una modernă, subiectivă reușind să treacă peste criticile anticauzaliste, dar nu fără ecou în prezent există deopotrivă sisteme de drept care acordă cauzei un rol esențial în ceea ce privește validitatea actelor juridice civile și sisteme de drept care nu leagă valabilitatea actului juridic de existența unei cauze valabile a acestuia. În dreptul românesc controversele cu privire la noțiunea de cauză continuă să existe în ciuda adoptării unui nou Cod civil care reușește să dea o definiție cauzei ce se regăsește în continuare între condițiile de validitate ale actului juridic civil datorită puternicei influențe franceze asupra dreptului nostru.

§2. Structura cauzei în dreptul autohton

Ca urmare a faptului că la momentul adoptării Codului civil din 1864 acesta conținea o reglementare aproape identică cu cea din Codul civil francez, inițial în literatura noastră de specialitate a fost adoptată teoria obiectivă a cauzei. În acea perioadă D. Alexandresco definea cauza drept, rațiunea imediat și direct determinantă care face pe părți să contracteze; ea este scopul principal și imediat ce ele s-au propus¹. În ciuda acestei concepții atunci când face referire la cauza ilicită autorul include în noțiunea de cauză și scopul mediat.

În prezent cauza este concepută ca fiind o noțiune mult mai extinsă care pe lângă scopul

---

¹D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, tomul V Tipografia națională, Iași, 1928, p 129-130.

imediat al încheierii unui contract permite și analiza mobilului determinant, anume scopul concret în vederea realizării căruia părțile au contractat. Această lărgire a noțiunii de cauză s-a datorat nevoii de a permite examinarea conformității acestui scop subiectiv cu normele imperative, ordinea publică și bunele moravuri.²

Așadar, până în prezent în dreptul nostru civil există o concepție monistă despre cauză, dar aceasta cuprinde în conținutul sau două elemente: scopul direct și imediat împreună cu scopul indirect și mediat al hotărârii de a încheia actul. Aceste două elemente componente- unul obiectiv iar celălalt subiectiv intră în componența unei noțiuni unice și complexe, aceea de cauză a contractului³

2.1.Scopul direct și imediat al actului juridic este caracterizat ca un element abstract obiectiv care decurge din natura actului fiind invariabil pentru toate contractele de același tip și din aceeași categorie. Doctrina mai dă nume acestui element ca fiind cauza obligației spre a sublinia caracterul său abstract și impersonal, imuabil de la contract la contract sau de la persoană la persoană. S-a spus despre cauza abstractă că se reduce la scopul operațiunii juridice, adică la intenția de a atinge un anumit țel juridic, iar scopul concretizat de ea se produce imediat nemijlocit și identic pentru fiecare categorie de contracte⁴.

De asemenea, s-au făcut precizări în doctrină cu privire la cauza abstractă pentru diferitele categorii de contracte. Astfel în contractele sinalagmatice cauza abstractă se concretizează în reprezentarea mintală a contraprestației care se va obține din partea cocontractantului, prin urmare fiecare parte se obligă să dea sau să facă ceva, întrucât prefigurează că va primi altceva în schimb⁵. În cazul actelor cu titlu gratuit scopul imediat este surprins prin expresia *animus donandi*, anume intenția de a gratifica, de a da fără a primi nimic în schimb, fără a se face distincție între liberalități și acte dezinteresate. În cazul actelor juridice aleatorii elementul obiectiv al cauzei este dat de intenția de a considera elementul aleatoriu ca temei suficient pentru a se angaja juridic, deoarece de îndeplinirea acestuia depinde șansa de câștig sau riscul de pierdere. În contractele reale s-a arătat că scopul imediat se reduce la imaginea faptului că bunul remis inițial va fi returnat, adică în intenția de a restitui bunul primit.⁶ S-a mai arătat că scopul imediat, este un element constitutiv, intrinsec oricărui contract, într-o asemenea măsură încât însuși definiția contractului sau categoriei respective de contracte îl cuprinde sau îl evidențiază explicit sau implicit.⁷

2.2. Scopul indirect și mediat al încheierii contractului este reprezentarea mobilului principal care determină hotărârea de a contracta, prin urmare este un element concret, subiectiv și variabil de la contract la contract în aceeași categorie de contracte. În doctrină acest element este cunoscut deopotrivă drept cauză a contractului.⁸

Nevoia includerii scopului mediat în conținutul noțiunii de cauză a fost subliniată de jurisprudență. Instanțele au observat că pentru a asigura respectarea legilor a ordinii publice și bunelor moravuri, de cele mai multe ori nu este suficient să se cerceteze exclusiv scopul imediat și direct al angajamentului contractual al părților întrucât acesta este abstract și invariabil. Realizarea justiției contractuale creează necesitatea lărgirii sferei de cercetare și apreciere a judecătorului în egală măsură asupra mobilurilor concrete și subiective care imprimă contractului adevărata sa semnificație.⁹

Cercetarea în mod exclusiv a elementului obiectiv face insuficientă cauza pentru rolul

²L. Pop, „Tratat de drept civil. Obligațiile - Volumul II. Contractul”, Ed. Universul juridic, București, 2009, p. 349.

³Tr. Ionașcu, „Tratat de drept civil, vol I, Partea generală”, Ed. Academiei, București, 1967, p 266-267.

⁴P. Vasilescu, „Drept civil. Obligații”, Ed. Hamangiu, București, 2012, p 366.

⁵*Ibidem*.

⁶*Ibidem*.

⁷D. Cosma, „Teoria generală a actului juridic civil”, Ed. Științifică, București 1969, p 222.

⁸Gh. Beleiu, „Drept civil roman - Introducere în dreptul civil - Subiectele dreptului civil” - Editia a XI-a..revăzută și adăugită de M.Nicolaeși P. Trușcă, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 169.

⁹D. Cosma, *op cit.*, p 222.

atribuit de lege. De exemplu în cazul unei donații, donatorul transmite proprietatea asupra unui bun cu intenția de a-l gratifica pe donatar, însă mergând dincolo de acest scop imediat angajamentul donatorului are și un scop mediat pe care acesta caută să-l realizeze în cele din urmă. Acest scop poate fi unul licit și moral sau din contră, ilicit sau imoral, cum se întâmplă în cazul în care se urmărește determinarea celui gratificat să înceapă sau să continue relații de concubinaj sau să divorțeze de soția sa. În asemenea ipoteze liberalitatea va fi declarată nulă, ca având o cauză ilicită sau imorală.¹⁰

Dezavantajul integrării scopului indirect concret și subiectiv în noțiunea de cauză ar fi acela că acordă judecătorilor competența de a face investigații asupra voinței psihologice a părților cu riscul promovării arbitrariului, punându-se astfel în pericol securitatea circuitului juridic contractual. Astfel de pericole pot fi însă evitate prin respectarea anumitor reguli evidențiate în practica judiciară:

În primul rând, din multitudinea de scopuri concrete și subiective care influențează părțile va fi acordat rolul de cauză doar aceluia care a fost determinant, anume cel care a avut un rol hotărâtor în luarea hotărârii de a încheia contractual, numit și cauză impulsivă și determinantă

În al doilea rând, în contractele cu titlu oneros scopul mediat va avea valoare de cauză subiectivă doar dacă prin voința părților a fost considerat o clauză esențială a contractului sau dacă privește o însușire a contraprestației ori o anumită calitate a persoanei cocontractantului și a fost cunoscut sau a putut fi cunoscut în mod firesc în împrejurările date de către acesta din urmă în momentul contractării.¹¹ Este pe deplin justificat ca în contractele cu titlu oneros nevalabilitatea scopului mediat cu valoare de motiv determinant să atragă nulitatea contractului numai dacă a fost inserat în clauzele contractuale ori a putut fi cunoscut pe altă cale de către cocontractant întrucât în caz contrar s-ar produce acestuia din urmă în mod injust un prejudiciu.

În concluzie, securitate dinamică a circuitului civil nu poate fi lăsată să depindă de multitudinea de motive personale neexteriozitate ale uneia dintre părți de care cealaltă parte nu a avut și nici nu a putut avea cunoștință la încheierea contractului¹²

Cu toate acestea, în materia liberalităților aprecierea nu era atât de aspră din două considerente: pe de o parte pentru cel gratificat nu se pune decât problema de a păstra un câștig și nu aceea de a evita o pagubă, iar pe de alta ținând cont că în cadrul liberalităților numai o parte se obligă, însărcinându-se pe sine, este firesc și cu totul întemeiat ca voința dispunătorului să fie ocrotită cu precădere.¹³

Definiția dată cauzei de Codul civil 2009 este una opusă celei reținute de doctrina corespunzătoare vechiului cod, acesta din urmă fiind sub influența teoriei clasice despre cauză care considera că aceasta are un caracter exclusiv obiectiv și o diferență de motivele contractului. Sub influența teoriilor moderne subiective care au încercat să înlăture lipsurile teoriei clasice, doctrina a acceptat că în conținutul noțiunii de cauză, după cum am văzut, intră două elemente: unul obiectiv, abstract și invariabil (cauza proxima) și unul concret, subiectiv și variabil (*causa remota*).

Doctrina definea, anterior adoptării codului, în mod unanim cauza ca fiind obiectivul urmărit de părți la încheierea actului juridic

În momentul adoptării unui nou Cod civil, definiția legală destinată să pună capăt controverselor existente nu a reușit să facă acest lucru.

Definirea cauzei drept „motivul care determină fiecare parte să încheie contractul”, trimite în mod evident la elementul subiectiv al cauzei, motivul determinant, cauza impulsivă a actului juridic. Din interpretarea gramaticală rezultă foarte clar că este vorba despre scopul subiectiv, concret și variabil în considerarea căruia părțile se obligă.

¹⁰L. Pop, *op cit*, p. 351.

¹¹D. Cosma, *op cit*, p. 226.

¹²*Idem*, p. 127.

¹³L. Pop, *op cit*, p. 353.

Într-o opinie¹⁴ se susține că o astfel de definiție atrage după sine renunțarea la concepția despre cauza existentă în doctrină anterior adoptării codului. Anume renunțarea la definirea cauzei prin raportare la binomul scop imediat/ scop mediat.¹⁵

Este însă imposibil ca în structura cauzei să nu existe un element obiectiv prin intermediul căruia părțile să fie protejate de caracterul mult prea flexibil al laturii sale concrete. Dacă s-ar întâmpla acest lucru, nu ar exista nimic standardizat, invariabil, în funcție de care să fie analizată validitatea cauzei, ci doar interesele subiective, concrete, ale fiecărei părți contractante care sunt variabile și greu de identificat. Așadar, viziunea obiectivă asupra cauzei face din aceasta un instrument de protecție a unei părți împotriva celeilalte.

Lipsa de cauză nu poate fi analizată fără un scop al obligației deoarece este imposibil ca motivul determinant să lipsească în momentul încheierii actului juridic, pe de altă parte, chiar dacă falsitatea cauzei este asimilată cu lipsa acesteia, totuși în ipoteza cauzei false a existat o reprezentare falsă a realității care a determinat consimțământul.

Pentru lipsa cauzei ca urmare a lipsei de discernământ, în realitate anularea actului se obține pentru lipsa de discernământ, ca și condiție de valabilitate a consimțământului, iar nu pentru lipsă de cauză întrucât lipsa cauzei este o consecință a lipsei de discernământ, deci a lipsei posibilității părții de a-și reprezenta consecințele actelor și faptelor sale.

Practic dacă nu ar exista un element obiectiv al cauzei anularea pentru lipsa de cauză s-ar confunda și ar avea același domeniu de aplicare cu anularea contractului pentru eroare viciu de consimțământ (esențială).

Drept urmare, lipsa unui element obiectiv face ca părțile să nu se poată dezlega de o obligație în cazul în care aceasta nu mai poate duce în mod obiectiv la atingerea scopului urmărit. Așadar, cauza obiectivă este un instrument prin care se realizează justiția contractuală. De exemplu dacă bunul care formează obiectul contractului de vânzare cumpărare pierde înainte de încheierea contractului, obligația vânzătorului este nulă pentru lipsă de obiect, dar în lipsa noțiunii obiective de cauză obligația de plată a prețului ar trebui executată întrucât această are obiect. Însă având în vedere inexistența contraprestației prefigurată de cumpărător că va fi obținută în schimbul prețului, obligația sa este lovită de nulitate pentru lipsă de cauză.

Actul juridic este încheiat de părți pentru că acestea urmăresc într-adevăr realizarea unor scopuri subiective prin efectele pe care acesta le produce. Dacă privim contractul în ansamblul său, acesta este generator de drepturi și obligații, deci părțile aleg un anumit contract pentru ca acesta să producă efectele juridice pe care le doresc, în vederea atingerii scopului lor concret și subiectiv prefigurată în momentul încheierii sale

Cauza obligației este inerentă oricărui contract numit ținând de natura acestuia și este ceea ce determină părțile să aleagă respectivul contract și nu altul deoarece prin intermediul său își vor atinge scopul subiectiv.¹⁶ De exemplu în contractele sinalagmatice cu titlu oneros, cauza imediată și obiectivă este prefigurarea contraprestației cocontractantului, contraprestație care nu ar prezenta interes pentru parte dacă nu avea un motiv subiectiv, un scop mediat, dar în considerarea căreia contractează pentru că este aceea singura care în mod invariabil va duce la atingerea scopurilor sale concrete. Dacă din punct de vedere obiectiv acea prestație nu poate fi executată, nu există sau este derizorie contractul este lipsit de cauză deoarece astfel nici scopul mediat nu se poate realiza.

§3. Validitatea cauzei

¹⁴ G. Boroi, L. Stănculescu, „Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod civil”, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 121.

¹⁵ Un alt autor vede modalitatea de definire a cauzei ca pe o consacrare a semnificației noțiunii de cauză în această materie văzută ca scop al actului juridic, deci, ca pe o cauză finală și nu eficientă. P. Vasilescu, *op.cit.*, p. 364.

¹⁶ În sensul că prin noua reglementare este promovată în continuare o concepție dualistă asupra cauzei a se vedea: C. Zamșa, comentariul art. 1235 în Fla. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (ed.coord.), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*, Editura C.H. Beck, București, 2012, p. 1296 și P. VASILESCU, *op. cit.*, p.365.

Noul Cod civil prevede în cadrul art. 1236 condițiile pe care cauza trebuie să le îndeplinească pentru a fi valabilă anume să existe, să fie licită și morală. Spre deosebire de vechea reglementare nu mai există o prevedere expresă cu privire la condiția realității cauzei.

Așadar, codul a adoptat opinia unei părți a doctrinei conform căreia cauza falsă se reduce la o eroare asupra existenței cauzei deci la absența acesteia. A. Ionașcu a susținut că „lipsa cauzei se confundă cu cauza falsă, care la rândul ei nu este decât o eroare asupra cauzei”¹⁷

3.1.Cauza să existe S-a arătat în doctrină că inexistența și falsitatea cauzei nu se confundă în toate cazurile deoarece despre inexistența cauzei nu poate fi vorba decât în ce privește scopul imediat, câtă vreme lipsa scopului mediat poate reprezenta doar o eroare asupra cauzei (cauză falsă)¹⁸. Este imposibil de imaginat o situație în care scopul mediat să lipsească, întrucât numai o persoană fără discernământ ar putea să consimtă la încheierea unui contract fără să urmărească un scop mediat¹⁹

În contractele sinalagmatice lipsa de cauză apare atunci când una dintre părțile contractante nu poate primi contraprestația la care are dreptul. Cauza obligației uneia dintre părți reprezintă obiectul obligației celeilalte, obligația își pierde cauza deoarece contraprestația lipsește²⁰. De exemplu obligația vânzătorului este fără cauză dacă prețul este derizoriu, iar cea a cumpărătorului lipsește dacă lucrul nu există. În contractele reale se poate spune că nu există cauză imediată atunci când remiterea bunului nu a avut loc. În cazul contractelor aleatorii lipsa elementului *alea* presupune inexistența cauzei. În privința liberalităților pentru a putea fi vorba despre absența cauzei trebuie să lipsească intenția de a gratifica.

S-a arătat că în cazul în care scopul imediat al angajamentului contractual lipsește, de foarte multe ori ne aflăm în prezența unei erori asupra cauzei. De exemplu când cumpărătorul se obligă să plătească prețul unui bun pierit anterior vânzării își asumă angajamentul contractual în temeiul unei cauze false ori pentru că s-a aflat într-o eroare asupra existenței cauzei²¹

Absența scopului mediat al contractului poate fi imaginată doar dacă este vorba despre o cauză falsă, anume o eroare asupra scopului mediat în înțelesul de mobil determinant al consimțământului. Un contract poate fi așadar anulabil atunci când o parte constată că s-a obligat datorită unei erori asupra însușirilor esențiale ale obiectului prestației sau asupra persoanei cocontractantului în ipoteza în care aceste însușiri sau considerația persoanei au constituit mobilul determinat cunoscut de cealaltă parte.²²

În doctrina corespunzătoare vechiului cod, în ipoteza absenței cauzei, se făcea o dublă distincție. Prima distincție se impunea a fi făcută între scopul imediat și scopul mediat, iar cea de-a doua între „cauzele lipsei de cauză,” astfel că se ajunsese la un regim sancționator diferențiat. Pe de o parte, în situația în care lipsa cauzei se datora lipsei discernământului, lipseau ambele elemente ale cauzei, atât scopul imediat cât și cel mediat, deoarece existența acestora presupune cu necesitate puterea părții de a-și reprezenta urmările diferitelor angajamente juridice. Sancțiunea care intervine în această ipoteză este nulitatea relativă, aceasta fiind specifică lipsei de discernământ. Pe de alta, dacă lipsa cauzei se datora lipsei contraprestației în contractele sinalagmatice, lipsei predării bunului în contractele reale, lipsei intenției de a gratifica în contractele cu titlu gratuit, lipsește scopul imediat al contractului care absoarbe eroarea asupra scopului mediat, așadar lipsește cauza în întregime.

În ipoteza cauzei false, asimilată în prezent cu lipsa de cauză, ne aflăm în prezența unei

¹⁷A. Ionașcu, „*Drept civil. Partea generală*”, Ed Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 91.

¹⁸D. Cosma, op. cit., p. 231.

¹⁹ *Idem* p.230.

²⁰Fr. Terré ; Ph. Symler ; Yv. Laquette, „*Droit Civil. Les obligations*”, 7e edition, Ed.Dalloz, Paris, 1999, p. 318.

²¹D. Cosma, op. cit., p. 230

²²L.Pop, op cit., p. 157

erori asupra scopului mediat, adică asupra motivului determinant. Acest aspect evidențiază strânsa legătură care există între eroarea esențială și elementul subiectiv care intră în conținutul noțiunii de cauză²³.

Vorbind despre existența cauzei trebuie scos în evidență faptul că doctrina juridică și jurisprudența au extins uneori noțiunea de cauză, mai ales în înțelesul său de scop imediat și direct al angajamentului contractual în cazul contractelor sinalagmatice, de la momentul încheierii unui asemenea contract și pe terenul executării acestuia²⁴. Astfel se susține că ideea de cauză are un înțeles bivalent. În primul rând cauza ca și condiție de fond pentru încheierea valabilă a contractului trebuie să existe în momentul contractării sub sancțiunea nulității. În al doilea rând cauza în sensul de scop al executării contractului trece dincolo de momentul formării acestuia și ajunge pe tărâmul executării obligațiilor asumate de către părțile contractante; în această accepțiune absența cauzei este explicația și constituie unul dintre fundamentele efectelor specifice ale contractelor sinalagmatice: excepția de neexecutare, rezoluțiunea contractelor, caducitatea și riscul contractual.²⁵ Cu alte cuvinte, cauza trebuie să existe pe toată durata contractului, nu doar la momentul formării sale, pentru că numai o cauză validă poate garanta echitatea contractuală și deci producerea efectelor actului juridic așa cum au fost prevăzute de părți.

Nu în ultimul rând, trebuie menționat că operațiunea de simulație nu presupune lipsa de cauză a actului aparent. În acest caz cauza actului exhibit public o ascunde doar pe cea a actului secret, ceea ce face ca ea să fie falsă, dar în această ipoteză nu interesează decât analiza cauzei actului ascuns și a cauzei simulatorii spre a determina liceitatea simulației în ansamblul său²⁶.

În doctrina franceză se specifică deopotrivă că nu trebuie confundată lipsa cauzei cu lipsa de echivalență între contraprestații. Astfel se arată că lipsa de cauză nu rezultă dintr-o simplă ruptură a echilibrului economic dintre prestațiile reciproce, ci este nevoie de o veritabilă lipsă a contraprestației, prin urmare aceasta să fie inexistentă sau derizorie²⁷.

3.2 Cauza trebuie să fie licită și morală. Articolul 968 din vechea reglementare definea cauza ilicită ca fiind aceea prohibită de legi sau contrarie bunelor moravuri și ordinii publice, iar sancțiunea unei cauze nelicite era lipsirea obligației de orice efect.

Dacă în practica judiciară și doctrina aferentă vechiului Cod civil noțiunea de cauză ilicită era interpretată în sens larg astfel încât să cuprindă și conceptul de cauză imorală, în noua reglementare legiuitorul a înțeles să prevadă în mod expres și distinct condiția de valabilitate a cauzei care vizează moralitatea acesteia, conformitatea ei cu bunele moravuri.

Caracterul licit al cauzei vizează conformitatea acesteia nu doar cu normele legale imperative dar și cu ordinea publică însă fără să mai înglobeze, după cum am arătat conformitatea cu regulile de conviețuire socială.

Astfel după cum se poate observa din redactarea textului alin 2 al art. 1236 se face distincție între lege și ordinea publică, întărind astfel ideea că aceasta cuprinde o sferă mult mai largă care înglobează și aspecte legate de ordinea socială și economică. Se face în acest fel distincție între ordinea publică expresă, textuală sau legislativă și ordinea publică implicită, virtuală sau judiciară²⁸. Când despre bunele moravuri doctrina a conchis că acestea reprezintă ansamblul regulilor moralei sociale considerate fundamentale pentru însăși ordinea unei societăți, catalogate din acest motiv ca fiind o noțiune variabilă.²⁹

Datorită concepției despre cauză în dreptul nostru privat judecătorului îi este permis să facă un control eficace al liceității contractelor fără a pune în pericol securitatea dinamică a circuitului civil.

²³ Gh. Beileu, *op. cit.*, p. 171

²⁴ *Idem*, p. 170

²⁵ Fr. Terré ; Ph. Symler ; Yv. Laquette, *op. cit.*, p. 330.

²⁶ P. Vasilescu, *op. cit.*, p. 372.

²⁷ Fr. Terré ; Ph. Symler ; Yv. Laquette, *op. cit.*, p. 332.

²⁸ *Idem*, p. 374.

²⁹ POP L. *op. cit.*, p. 382-385.

S-a arătat că verificarea caracterului licit și imoral al cauzei se poate realiza cu succes nu doar prin analizarea scopului imediat al contractului, ci mai ales a celui mediat, care este subiectiv și variabil de la contract la contract.

În contractele sinalagmatice cu titlu oneros se poate observa ca liceitatea scopului imediat al cauzei este strâns legată de caracterul licit al obiectului. Înțeleasă fiind ca reprezentarea mentală a contraprestației în considerarea căreia este dat angajamentul contractual, cauza este ilicită atunci când obiectul contractului este ilicit³⁰ Prin urmare scopul imediat este rareori privit în mod separat față de obiectul ilicit și imoral, ceea ce face ca de regulă contractul să fie desființat datorită obiectului său ilicit, în înțelesul de operațiune juridică.³¹

Marea majoritate a contractelor sinalagmatice au însă ca obiect operațiuni juridice în care prestațiile părților privite separat de ceea ce ele urmăresc, sunt cu totul neutre și în consecință întotdeauna licite. De exemplu într-un contract de vânzare cumpărare a unui imobil cauza imediată a angajamentului cumpărătorului de a plăti prețul este considerația obligației în contrapartidă a vânzătorului de a-i transfera dreptul de proprietate asupra acelui imobil, este evident că având un caracter abstract, cauza astfel înțeleasă, nu poate fi supusă niciunei judecați de valoare spre a i se verifica liceitatea.³² Totuși s-a făcut precizarea că în contractele nenumite este posibil ca și scopul imediat să aibă un caracter ilicit.³³

Acesta este motivul pentru care singura modalitate de a efectua un control eficient al liceității și moralității cauzei este cercetarea atentă a scopului mediat, subiectiv și variabil, anume a motivului ce a determinat fiecare parte să se oblige prin contract, și dacă acesta încalcă sau nu ordinea publică și bunele moravuri. Așadar putem spune că vânzarea sau locațiunea unui imobil, din punct de vedere al scopului imediat și abstract este întotdeauna licită. Însă ceea ce poate imprima convenției un caracter ilicit și imoral este scopul mediat, subiectiv al cumpărătorului care poate da imobilului o destinație contrară ordinii publice și bunelor moravuri, precum folosirea în scopul falsificării de monedă sau drept casă de toleranță³⁴. În doctrină de asemenea s-a mai scos în evidență caracterul ilicit și imoral al unui contract de împrumut atunci când acesta are ca scop să permită unui jucător să continue o partidă sau de a finanța achiziționarea unei case de toleranță³⁵

În privința contractelor cu titlu gratuit în special donațiile, din punctul de vedere al scopului imediat se poate spune deopotrivă ca intenția de a gratifica privity abstract va fi întotdeauna licită. Ceea ce prezintă interes și în acest caz este scopul mediat, subiectiv, concret și variabil, de la contract la contract, adică motivul determinant al hotărârii de a contracta care poate duce la constatarea faptului că acel contract este contrar legilor imperative, ordinii publice, sau adesea bunele moravuri, cum ar fi obținerea unor servicii pe care legea le interzice ori morala le reprobă³⁶. Atât în jurisprudența românească cât și în cea franceză s-a obținut desființarea unor contracte de donație atunci când acestea au avut drept cauză mediata stabilirea ori menținerea de raporturi imorale (de concubinaj); pe de altă parte, donația nu era declarată nulă pentru cauză ilicită în ipoteza în care avea un scop legitim, precum acela de a repara prejudiciul cauzat concubinei prin ruperea relației de concubinaj sau acela de a permite creșterea și educarea copiilor rezultați din concubinaj³⁷. Trebuie să spunem totuși că imoralitatea cauzei este o chestiune de fapt lăsată la luminile instanței investită cu judecarea cauzei și a cărei apreciere depinde foarte mult de înțelesul inconstant și vag al moralei publice.

³⁰Fr. Terré ; Ph. Symler ; Yv. Laquette, *op.cit.*, p. 337.

³¹*Ibidem.*

³²*Ibidem.*

³³M. Nicolae, „*Actul juridic civil*”, în *Drept civil român. Cours selectiv pentru licență (2000)*”, Ed. Press MIHAELA S.R.L., București 2000, p. 45.

³⁴Fr. Terré ; Ph. Symler ; Yv. Laquette, *op. cit.*, p. 338.

³⁵*Ibidem.*

³⁶POP L, *op cit.* p 360.

³⁷Fr. Terré ; Ph. Symler ; Yv. Laquette, *op. cit.*, p 339.

Ori de câte ori se pune problema cauzei ilicite în concepția dreptului nostru preluată din soluțiile tradiționale ale dreptului francez se afirmă că este necesar să se facă distincție între contractele cu titlu oneros și cele cu titlu gratuit. Distincția era făcută în sensul că în ipoteza contractelor cu titlu oneros motivul determinant care constituie cauza impulsivă a operației juridice, dacă este ilicit, va atrage sancțiunea nulității numai dacă a fost cunoscut sau a putut fi cunoscut de către cealaltă parte, iar în cazul contractelor cu titlu gratuit, această ultimă cerință nu mai trebuia îndeplinită pentru a interveni sancțiunea.

Potrivit alin. (2) al art. 1238 N.C.C., „Cauza ilicită sau imorală atrage nulitatea absolută a contractului, dacă este comună, ori în caz contrar, dacă cealaltă parte a cunoscut-o sau, după împrejurări, trebuia să o cunoască”. Din formularea textului legal rezultă că noua reglementare nu face niciun fel de distincție în materia sancțiunii pentru cauză ilicită, după cum contractul este cu titlu oneros sau cu titlu gratuit. Tot din interpretare literală, rezultă că legiuitorul a avut în vedere două ipoteze:

Prima, este aceea când cauza ilicită sau imorală este comună părților, caz în care va trebui să se facă o analiză riguroasă a ambelor voințe individuale ale părților, și care practic restrânge foarte mult posibilitatea de desființare a contractului. Însă cea de-a doua ipoteză face să poată fi sancționat și comportamentul culpabil al cocontractantului care cunoscând sau trebuind să cunoască scopul ilicit al celeilalte părți, a consimțit la încheierea contractului³⁸. Simpla ignorare a scopului ilicit sau imoral al celeilalte părți nu este suficientă pentru înlăturarea sancțiunii nulității atâta timp cât cocontractantul putea să descopere adevăratul scop urmărit prin depunerea unor diligențe rezonabile.

Prin acest mecanism se urmărește a se păstra securitatea raporturilor juridice și protecția părții contractante de bună - credință care nu trebuie pusă în situația de a suporta efectele nulității contractului datorată unui mobil ilicit sau imoral, pe care nu l-a cunoscut și nici nu putea să-l cunoască³⁹.

Această soluție a fost aspru criticată în spațiul dreptului francez contemporan arătându-se că verificarea conformității contractelor cu ordinea publică din perspectiva cauzei ilicite este o problemă în primul rând de interes public. „Or, cerința ca mobilul ilicit sau imoral să fie cunoscut de cealaltă parte este o exigență prea mare care împiedică uneori desființarea contractelor și îngreșește rolul moralizator al cauzei”⁴⁰. S-a spus că nici din punctul de vedere al intereselor particulare soluția tradițională nu este satisfăcătoare, în ipoteza în care cel care cere declararea nulității contractului este cel care nu a cunoscut mobilul ilicit sau imoral cu valoare de motiv determinant al angajamentului contractual.

Pentru a se remedia această problemă anumiți autori francezi au propus ca prin cauză ilicită să se înțeleagă, scopul ilicit sau imoral vizat de părțile contractului, sau de una dintre ele, inerent conținutului acelui contract, circumstanțelor încheierii sale ori rezultatului său, fără a se mai preocupa dacă a fost sau nu cunoscut de către cealaltă parte.⁴¹

O altă noutate adusă de noul Cod civil este aceea prevede în mod expres fraudă la lege prin art. 1237 ca un caz particular în care cauza contractului este ilicită. Articolul are următorul conținut, „cauza este ilicită și atunci când contractul este doar un mijloc pentru a eluda aplicarea unei norme legale imperative”.

S-a arătat că în acest caz caracterul ilicit al cauzei nu se manifestă în legătură cu modul intrinsec de formare al contractului, acesta fiind valabil încheiat, ci în legătură cu modul extrinsec

³⁸C. Zamșa, comentariul art. 1238 în Fla. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (ed.coord.), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*, Editura C.H. Beck, București, 2012, p.1299.

³⁹L. Pop, *op cit.* p. 361.

⁴⁰J. Flour, J.-Luc. Aubert, E. Savaux „*Droit Civil. Les obligations I. L'acte juridique*”, 9e edition, Ed. Armand Colin Paris 2000, p. 188.

⁴¹C. Guelfucci- Thibierge „*Nullité restitutions et responsabilité*” thèse Paris I, L.G.D.J., Paris 1993 nr. 415, *apud* L. Pop, *op cit.* p. 361.

de raportare a contractului față de incidența unei norme legale imperative⁴²

Frauda la lege este incidentă atunci când o normă imperativă ar fi fost aplicată în defavoarea cel puțin a uneia dintre părțile contractante, dacă nu s-ar fi încheiat contractul. Pentru a atrage sancțiunea nulității absolute este necesar ca ambele părți să urmărească eludarea unei norme imperitive sau cel puțin ca cealaltă parte să fi cunoscut sau să fi putut să cunoască acest scop al cocontractantului. Trebuie precizat că este necesară o distincție între fraudă la lege și fraudarea intereselor altor persoane terțe de contract. Explicația constă în aceea că drepturile persoanelor respective nu fac obiectul de reglementare al unor norme imperative, fiind vorba despre protejarea unor interese private.

Mai trebuie adăugat aici că după modelul francez noul cod cuprinde un text special cu privire la proba cauzei. Textul art. 1239 N.C.C. reia într-o altă formulare ideile vechiului articol 967, iar din cuprinsul său se pot desprinde două prezumții cu privire la cauză.

În primul rând este vorba despre prezumția de existență a cauzei chiar și atunci când nu rezultă expres din înscrisul constatator al contractului. Nu este prezumată doar existența unei cauze, ci și valabilitatea acesteia, astfel încât legea consideră contractul valabil chiar și atunci când cauza nu este expres prevăzută. Ambele prezumții sunt relative, ceea ce înseamnă că pot fi înlăturate prin proba contrară, iar sarcina probei aparține celui care invocă lipsa ori nevalabilitatea cauzei. S-a spus că problema probei inexistenței cauzei se poate pune numai în privința elementului său obiectiv, anume scopul imediat, deoarece numai acesta poate eventual lipsi, iar această lipsă ar absorbi și lipsa scopului mediat⁴³. În viziunea noului cod cauza falsă este asimilată lipsei de cauză fiind practic o eroare asupra existenței cauzei

3.3. Sancțiunea nedeplinirii condițiilor de validitate a cauzei. În tăcerea vechiului cod care nu conținea prevederi exprese cu privire la sancțiunea incidentă, prevăzând doar că obligația fără cauză sau fondată pe o cauză falsă și nelicită nu poate produce niciun efect, era evident că este vorba de nulitate însă fără a se preciza clar dacă aceasta este relativă sau absolută sarcina stabilirii acestui aspect a revenit doctrinei.

În doctrină se arată că sancțiunea incidentă diferă în funcție de împrejurările care determină nevalabilitatea cauzei.⁴⁴

Când lipsa cauzei se datorează lipsei discernământului sunt inexistente ambele elemente ale cauzei, atât cel imediat cât și cel mediat deoarece ambele presupun prezența discernământului; în această ipoteză inexistența cauzei atrage nulitatea relativă ca sancțiune specifică lipsei de discernământ. Același tip de nulitate intervine și în ipoteza cauzei când suntem în prezența unei erori asupra scopului mediat mai precis motivul subiectiv determinant al contractului. Așadar, se considera în mod justificat că sancțiunea aplicabilă este nulitatea relativă care lovește actul juridic cazul tuturor viciilor de consimțământ.

În schimb alte împrejurări care determină nevalabilitatea cauzei atrăgeau nulitatea absolută a manifestării de voință. Este vorba mai întâi despre cauza ilicită în înțelesul larg al termenului. Pentru această ipoteză sancțiunea nulității absolute a fost îmbrățișată unanim de către doctrină și jurisprudență grație interesului general pe care liceitatea cauzei îl ocrotește⁴⁵. De asemenea, actul juridic lipsit de cauză ca urmare a absenței scopului imediat era în opinia majoritară lovit de nulitate, absorbind eroarea asupra existenței scopului mediat, ce ar fi atras doar anulabilitatea pentru un asemenea *negotium iuris*.⁴⁶

Prin articolul 1238 noul Cod civil reglementează normativ sancțiunea care lovește actul fără

⁴²C. Zamșa, comentariul art. 1239 în Fla. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (ed.coord.), „Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664”, Editura C.H. Beck, București, 2012, p.1299.. p 1297.

⁴³Idem, p 363.

⁴⁴Gh. Beleiu, *op. cit.*, p. 170.

⁴⁵Gh. Beleiu, *op. cit.* p 223; D. Cosma *op cit.*, p 236.

⁴⁶*Ibidem*.

cauză valabilă. Din interpretarea textului rezultă că lipsa cauzei indiferent de aspectul căruia i se datorează, atrage nulitatea relativă a contractului. Soluția adoptată de legiuitor este firească având în vedere că interesul ocrotit prin noțiunea de cauză este unul particular. Ceea ce apare ca o noutate, dar în același timp este un aspect firesc se referă la faptul că sancțiunea nulității nu va interveni dacă contractul a fost greșit calificat și poate produce alte efecte juridice. În acest caz problema este transferată pe terenul interpretării voinței interne a părților fiind absolut evidentă necesitatea calificării corecte a contractului pentru a se evita anularea unui act perfect valabil care poate produce efectele urmărite de părți.

În privința cauzei ilicite sau imorale sancțiunea a rămas aceeași, precizându-se că nulitatea absolută intervine atunci când cauza ilicită este comună ori în caz contrar, dacă cealaltă parte a cunoscut-o sau, după împrejurări trebuia să o cunoască. Așadar, contractul este menținut în ipoteza în care una din părți este de bună – credință și este total lipsită de orice mijloace de cunoaștere a caracterului ilicit al cauzei și prin urmare nu i se poate reține vreo culpă sub acest aspect. În acest fel persoana de bună-credință este protejată de prejudiciul pe care l-ar putea suferii în urma declarării nulității mai ales că potrivit art 1638 noul Cod face o schimbare de viziune cu privire la acest aspect stipulând că „prestația primită sau executată în temeiul unei cauze ilicite sau imorale rămâne întotdeauna supusă restituirii”.

S-a pus deopotrivă problema în legătură cu sancțiunea aplicabilă pentru cauză ilicită în cazul succesiunii de legi în timp despre momentul în funcție de care se apreciază liceitatea cauzei deoarece legea și ordinea publică se pot schimba între momentul încheierii contractului și cel în care judecătorul trebuie să aprecieze asupra liceității cauzei. Soluția adoptată de jurisprudență este aceea că momentul în funcție de care se apreciază validitatea contractului este acela al încheierii sale, invocându-se principiul neretroactivității legii noi în materie contractuală.⁴⁷

§4. Concluzii

Noul Cod civil conferă o reglementare amplă cauzei în cuprinsul a cinci articole, dar cu toate acestea ea rămâne cea mai controversată condiție de validitate a actului juridic.

Din punctul nostru de vedere în ciuda modului în care legiuitorul definește finalmente această condiție de fond a validității actului juridic ca izvor de obligații drept motivul determinant pentru încheierea contractului, cauza obligației își menține același rol de până acum pentru validitatea și eficacitatea manifestării de voință a părților.

În aceeași ordine de idei, nu credem că asimilarea cauzei false cu lipsa de cauză ar fi rezultatul definirii acesteia exclusiv prin raportare la scopul mediat, având în vedere că o asemenea teorie a fost susținută și în doctrina subsecventă Codului de la 1864.

Cât privește nulitatea relativă ca sancțiune pentru lipsa de cauză independent de sursa ei este consecința logică a evidenței faptului că norma juridică încălcată ocrotește un interes privat, neajunsul fiind prescriptibilitatea acțiunii în anulare. În plus, este evident că potrivit principiului *favor contractus*, înainte de a lipsi contractul de orice efecte trebuie să existe certitudinea faptului că termenii săi sunt interpretați în sensul voinței reale a părților.

În privința cauzei ilicite imorale ori a fraudei la lege, care acum beneficiază de o binevenită definiție, sancțiunea nu putea fi alta decât nulitatea absolută, fiind în joc mai mult decât un interes particular. De asemenea, credem că este justificată o abordare distinctă a imoralității cauzei față de caracterul ilicit al acesteia deoarece în definitiv cele două concepte, moralitatea și liceitatea cauzei, ocrotesc pe de o parte ordinea juridică, iar pe de alta valori morale a căror importanță o depășește adesea pe aceea a unei norme juridice.

Totodată, faptul că lovirea contractului de o nulitate absolută este condiționată de cunoașterea caracterului ilicit sau imoral de către ambele părți contractante denotă aceeași

⁴⁷L. Pop, *op cit.*, p. 367

---

preocupare a legiuitorului pentru salvarea contractului. Este deopotrivă esențial faptul că nu este suficientă pentru menținerea validității contractului simpla necunoaștere de către cocontractant a cauzei ilicite, fiind necesară imposibilitatea de cunoaștere a acesteia raportat la împrejurările concrete ale încheierii contractului. Așadar, lipsa de diligență a uneia dintre părți nu este de ajuns pentru menținerea efectelor contractului prin invocarea bunei-credințe a acesteia din urmă.